

Cultura al Matarranya

Aquesta tardor s'han celebrat a diverses viles del Matarranya la 13a edició de les Jornades Culturals del Matarranya. [p.5]

Beques Amanda Llebot

Enguany s'ha atorgat la beca a un Estudi i inventari sobre Campanars, campanes i tocs del Baix Cinca, en el marc de la gala anual del IEBC. [p.9]

TEMPS DE FRANJA

Revista de les Comarques
Catalanoparlants d'Aragó

Camporrells reneix

Gran èxit de la fira de santa Llúcia celebrada per primer cop en aquesta vila de l'Alta Llitera el cap de setmana del 3 i 4 de desembre. [p.12]

Periodisme i pluralitat lingüística

Se celebren a Saragossa unes jornades per a informar als periodistes sobre la realitat lingüística d'Aragó. [p.16]

Carme Alcover

Premi Franja: cultura i territori p. 7 i 14

Sumari

- 2 Cartes dels lectors
- 3 Editorial
- 4 Matarranya
- 6 Baix Cinca
- 10 Entrevista
- 12 Llitera
- 13 Opinió
- 14 Tema del mes
- 16 Aragó
- 17 Personatge del mes
- 18 Països Catalans
- 19 Opinió

Imatge coberta: Entrega del premi Franja terra i cultura a Carme Alcover (Foto © Sigrid Schmidt von der Twer)

TEMPS DE FRANJA 132

Edita:

C. Major 4, 44610 Calaceit. T. 978 85 15 21
 · Associació Cultural del Matarranya
 · Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
 · Centre d'Estudis Ribagorçans (CERib)

Coordinació: Carles Terès i Isabel Calaf
 info@teresantolin.com

Gestió i administració: Cèlia Badet

Cap de redacció i maquetació gràfica:
 Isabel Calaf · tempsdefranja@gmail.com

Consell de redacció:

Matarranya: M. D. Gimeno, Carles Sancho.
 Baix Cinca: Rosa Arqué, Hugo Sorolla.
 Llitera: Josep Espluga
 Ribagorça: Glòria Francino.

Seccions:

Matarranya, Isa Calaf. Baix Cinca, Rosa Arqué;
 Llitera, Josep Espluga; Ribagorça, Glòria Francino;
 Cultura, Hèctor Moret; Entrevistes, Ramón Mur;
 PP.CC., Hugo Sorolla; Aragó, Carles Terès.

Opinió: Marina d'Algars, Patrici Barquín,
 Esteve Betrià, Benet Martín, Artur Quintana,
 Francesc Ricart, Carles Terès, Joaquim Torrent.

Subscripcions i publicitat: 978 85 15 21

Producció: Terès & Antolín
 info@teresantolin.com

Disseny: Carles Terès Bellés

Dipòsit legal: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

En venda a:

Albelda: Estanc Conchita. **Calaceit:** Papereria Abàs. **El Torricó:** Llibreria Pilarín. **Fraga:** Llibreria Badia i Kiosko Casanova. **Girona:** Llibreria Les Voltes. **Lleida:** Llibreria de la Generalitat. **Mequinensa:** Papereria González. **Reus:** Llibreria Gaudí. **Saldí:** Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla. **Saragossa:** Papereria Germinal. C. Sepulcro, 21. **Tamarit:** Estanc Patrito. **Tortosa:** Llibreria El Temple. **Vall-de-roours:** Llibreria Serret.

Cartes dels lectors

El monestir de Sixena

Per als qui estem interessats i seguim les notícies sobre el litigi de les pintures i obres d'art del monestir de Sixena, l'amic Josep Miquel Gràcia, en el seu blog *Lo finestró*, que seguim molts dels lectors de *TdF*, ens ofereix un llibre digital sobre el tema molt ben documentat i en el que ha treballat des de fa molts anys i, també, un seguiment de l'evolució de la problemàtica judicial per actualitzar la situació del conflicte. Reproduïm el text complet del nostre company:

«A 30 de novembre 2016 he decidit tancar provisionalment el treball *Les pintures i obres d'art de Sixena: un relat interminable*, esperant noves actuacions judicials i de les parts, que aniré incorporant en blocs, a mesura que es vagin produint, amb alguns afegitons meus. Mentrestant seguiré el relat en un altre document que denominaré "Seguiment de Les pintures i obres d'art de Sixena: un relat interminable" que aniré actualitzant.

»Podeu llegir el treball tancat, en format PDF en <les-pintures-i-obres-d-art-de-sixena-un-relat-interminable> o en format ISSUU (tipus llibre) en <https://issuu.com/graciaz/docs/les_pintures_i_obres_d_art_de_sixena>. He obert també, com podeu veure, una pestanya (Sixena) al

meu blog on he penjat també el treball, i on penjaré el "Seguiment de...", així com altres temes relacionats amb Sixena.

»Desitjo que tot el treball, al qual he dedicat força temps, sigui del vostre interès. En qualsevol cas els vostres comentaris, observacions i crítiques seran molt ben rebudes.»

Miquel Meix

Silencis i somriures

Estos dies de sopars d'empresa, les franjolines i franjolins desitgem en va que no aparega cap tema relacionat en Catalunya (Sixena, independència, llengua...). Com això és inevitable, mos "vestim" en un somriure com lo d'Alvy Singer (Woody Allen) a *Annie Hall* quan escolta un humorista nefast per a qui ha d'escriure uns guions. La veu en *off* d'Alvy es pregunta quant de temps podrà resistir amb aquella expressió de babau. En lo nostre cas el drama és pitjor, ja que lo català és la nostra llengua materna i, a més, molts tenim amics i familiars a Catalunya, la majoria dels quals són favorables com a mínim al referèndum. Los catalans constitucionalistes (per no dir-ne "unionistes") se queixen que no poden opinar, però res a vore en la uniformitat de plom (llevat de *TdF*, és clar) que vivim los aragonesos respecte als 'afers catalans'. Si volem tindre la festa en pau, cal fer d'Alvy Singer, callar i somriure com babaus.

Pilar Fanlo Campanals Saragossa

A Temps de Franja volem saber la teua opinió. Envia'ns les teues cartes, tot indicant el teu nom i població, a: tempsdefranja@gmail.com

COMARCA DEL
matarraña

INSTITUTO DE ESTUDIOS ALTOARAGONESES
 Diputación de Huesca

GOBIERNO DE ARAGON
 Departamento de Educación, Cultura y Deporte

Diputació de Lleida

INSTITUT D'ESTUDIS ILERDENCS
 Fundació Pública de la Diputació de Lleida

Generalitat de Catalunya
 Departament de Cultura

TEMPS DE FRANJA
 Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

SUBSCRIU-T'HI
 T. 978 85 15 21
 tempsdefranja@gmail.com

Recordem a tots els subscriptors de *Temps de Franja* que ens comuniquin la seva adreça de correu electrònic a **administracio@ascuma.org** per a rebre els pdf dels números digitals

Noves escaramusses lingüístiques a la política aragonesa

Los raders mesos alguns ajuntaments de la Franja han aprovat al seu ple municipal que la llengua predominant que parlen els seus veïns és el català. És una de les atribucions que els dona l'encara vigent Llei de Llengües del 2013, que va eliminar les denominacions científiques de les llengües d'Aragó i va deixar en mans dels plens municipals el decidir quina era la llengua parlada a cada terme. Cal valorar positivament l'actitud i voluntat dels regidors i alcaldes que han impulsat aquests actes en defensa del català, però al mateix temps no podem perdre de vista els absurds als que ens pot portar el deixar en mans dels ajuntaments aquest tipus de decisions, tal com alguns columnistes de Temps de Franja ja han argumentat amb força criteri.

Que és una legislació absurda i que pot comportar maldecaps jurídics ja era evident des del principi. Per això, el setembre de 2013 una cinquantena de diputats del Congrés espanyol ja va recórrer aquestes qüestions al Tribunal Constitucional (TC), que en la seua resposta, el març d'enguany (2016), va desestimar el recurs argumentant que el nom de les llengües d'Aragó ja s'havia restablert a través de la Llei de Mesures Fiscals i Administratives del gener de 2016, i que per tant havia desaparegut l'objecte del recurs. El TC també va argumentar que, tot i que reconeixia que deixar en mans dels ajuntaments la denominació de la llengua podria provocar certa inseguretad jurídica (ja que cada canvi de govern podria motivar nous canvis en la denominació), considerava que aquest risc no era prou raó per invalidar-ho, ja que en cas contrari es podria produir una "petrificació" de l'ordenament jurídic. Una 'petrificació'!

Això és molt revelador de quina expectativa tenen les altes instàncies sobre el futur de les llengües d'Aragó. Què potser pensen que el català i l'aragonès s'expandiran pel ter-

Cartells electorals a Tamarit
JOSEP ESPLUGA

ritori ocupant zones en les que ara no hi són parlades? És obvi que més aviat el contrari. Per això, el TC, i una part dels partits polítics aragonesos, temen que el reconeixement legal de les àrees lingüístiques podria provocar l'enorme injustícia de que, en un futur, hi hagués pobles monolingües castellanoparlants als que legalment encara se'ls considerés com àrees catalanòfones o aragonèsòfones. Molt preferible generar un caos jurídic i administratiu deixant que cada municipi triï les seues llengües en tot moment, com si fossim en un supermercat.

El passat 22 de novembre a les Corts d'Aragó es va debatre una moció sobre la "protecció, foment i difusió de les modalitats lingüístiques aragoneses" presentada pel PP, en la que va quedar clar que lo cavall de batalla ara mateix està en decidir on es parla català i aragonès. Les formacions contràries al reconeixement del català i l'aragonès pretenen disgregar les zones lingüístiques, cosa que d'entrada afectaria molt negativament la normalització de l'aragonès, que quedaria reduït a una sèrie de municipis in-

connexos. Però a llarg termini podria afectar també el català si, com els sociolingüistes adverteixen, el seu ús reula en cada vegada més poblacions. En definitiva, ja sabem que la legislació actual no és capaç de defensar els drets dels catalanoparlants d'Aragó, però ara sabem que també permet obstaculitzar qualsevol progrés.

Tampoc mos hauria d'estranyar. S'observa que els municipis que han proclamat que el català és la seua llengua predominant estan tots governats pel PSOE, que des del 2015 governa en 29 dels 61 pobles de la Franja. És dubtós que els 15 del PP i els 16 del PAR facen el mateix. Però resulta també estrany que els dos terços restants d'Ajuntaments del PSOE no hagen pogut fitxa. Segurament caldria una anàlisi política per entendre-ho. Perquè al sistema polític aragonès la política lingüística sempre acaba convertida en una eina instrumental per aconseguir altres finalitats partidistes, i mentre no s'aconsegueixi articular un front comú de societat civil i partits polítics per endreçar-ho pareix que no hi haurà res a fer.

Poemes per la inclusió

La sala capitular del Castell de Vall-de-roures albergue una lectura de poemes, molts d'ells inspirats amb els quadres que els artistes de 'Arte de todos para todos' exposen al Matarranya. Entre els assistents hi era el distingit Antón Castro i el col·lectiu Poemes al vent

// RUBÉN LOMBARTE

Quadres que ens inspiren somnis. Somnis que ens evoquen paraules. Paraules que creen frases; els versos d'un poema. La sala capitular del castell de Vall-de-roures va acollir el passat 5 de novembre una lectura continuada de poemes en el marc del projecte 'Arte de todos para todos' de la Fundació Quílez Llisterrí, i que al llarg dels últims mesos ha portat per la capital del Matarranya un munt de propostes inclusives i culturals. De fet, aquell dissabte li va arribar el torn a la poesia. Una trobada que va portar, entre altres, el Premi Nacional de Periodisme Cultural, Antón Castro, membres del col·lectiu Poemes al Vent, així com l'expert en art inclusiu Feliciano Castillo. Una vintena de poetes van participar de la proposta coordinada a través de l'Octavio Serret, de Llibreria Serret de Vall-de-roures, en el marc de les diferents activitats que s'estan impulsant esta tardor en col·laboració amb la Fundació. De fet, eixe mateix cap de setmana hi havia previstes altres propostes, com ara un taller de química per als xiquets o una exhibició de tabals i bombos de Setmana Santa.

Durant la lectura poètica hi van intervindre cares ben conegudes al Matarranya com ara Paco Escudero o Juli Micolau, i hi van estar presents diferents membres del col·lectiu del Matarranya i les Terres de l'Ebre Poemes al Vent, entre ells el seu president, Rafel Jornet, i la seua secretària, Marta Barón. Parlem d'una associació que va nàixer per la inquietud que comparteixen els seus membres d'escriure, llegir i escoltar poesia. Jornet va explicar que "ens hem anat coneixent fins que hem aconseguit ser un grup d'unes 25 persones. Si estàs sol, només pots recitar el dia que fa els anys algun familiar. I d'esta manera ens hem posat en contacte amb biblioteques i associacions, ens retrobem i ens ho passem molt bé". De fet, i des de la seua fundació ara farà un parell d'anys, 'Poemes al Vent' ha organitzat un total de 27

Poetes al Castell de Vall-de-roures
RUBÉN LOMBARTE

sortides, entre elles esta que vam tindre el dissabte al Matarranya. Convidats per Llibreria Serret, l'associació va pujar fa unes setmanes al castell de Vall-de-roures per a inspirar-se en els quadres que han pintat els alumnes dels centres ATADI de la província, ASADICC de Casp i l'escola Glòria Fuertes d'Andorra.

Un acte molt emotiu i simbòlic en el marc d'un programa inclusiu que el 12 de novembre, quan vam tindre teatre de la mà de Fem riure... o no, així com una taula rodona a la biblioteca sobre el foment de la cultura.

L'ESMOLET

Dits (i fets) // Carles Terès

Les hores s'escapoleixen entre les fibres de la matèria de la que està feta la nostra vida. A voltes ens sembla que s'escolen poc a poc, però és mentida. Només cal mirar enrere i sentir el vertigen dels instants que mai no han de tornar perquè ja no existeixen — si és que mai ho han fet. En situacions desagradables ens fa l'efecte que passen lentes. La mili, per exemple. Tretze mesos en una caserna sota un règim de submissió cega, de jerarquies sense sentit, d'*escaqueig*, amb rengleres de llitres rovellades com a únic i desolador horitzó. El temps era sòlid. Rumors i decepcions: quan havíem de marxar en passava alguna que ho allargava uns dies més. I va arribar l'hora en què ens vam vestir de persones i vam fugir del regiment 'Inmemorial del Rey' en totes les direccions del mapa d'Espanya. No ens ho podíem creure. El temps, que havia estat un mutilat sense cames, va disparar-se cap al futur, és a dir, fins al moment en què estic escrivint aquest article. Ho recordo i ja no veig els trenta-dos anys que em separen d'aleshores. Tan sols hi ha uns es-

trips enganxats en l'esbarzer de la memòria amb aparença de vivències, ficcions basades en coses que vull creure que van passar.

El temps ens fa savis, diuen, i potser és veritat, si és que ser savis vol dir aprendre a desconfiar de les persones i de tot allò que generen.

No vull que aquest *Esmolet* sembli depressiu o amarg. Només passa que alguna cosa s'ha apoderat dels meus dits. I els he deixat divagar sobre el teclat. Dits d'esmolet que han perdut la perícia de fer renèixer el tall, dits d'escriptor que no escriu. Dits que desgasten tecles en comptes d'empunyar alguna eina que produeixi aliment o d'apanyar estris que no funcionen. Dits que recorden coses que no m'expliquen. Algun dia potser les filles o les nétes me'ls miraran com jo mirava els de mon pare malalt, i aleshores els diran aquests secrets que a mi m'amaguen. I qui sap si n'escriuran — les filles o les nétes — unes frases per a no oblidar-ho.

XIII Jornades Culturals de la Comarca del Matarranya

// CARLES SANCHO

Del 18 de novembre a l'11 de desembre els departaments de Cultura i Patrimoni de la Comarca del Matarranya van organitzar les XIII Jornades Culturals que incloïen també la VII Mostra de Teatre Aficiona't! i les III Jornades de Patrimoni Cultural. Com cada any les activitats programades van tindre lloc a diverses viles del Matarranya: Arenys de Lledó, Calaceit, la Portellada, la Vall del Tormo, Lledó, Massalió, Queretes i Torredarques. L'acte d'inauguració de les jornades va ser la presentació del llibre *Matarranya, gentes y paisajes en la Edad Media* editat per la Comarca i la Universitat de Saragossa. El coordinador del volum és Carlos Laliena Corbera, professor de la Universitat de Saragossa. La presentació va tindre lloc al Museu Joan Cabré de Calaceit. Les activitats que van oferir les jornades a la població, centrades en els caps de setmana com a reclam turístic, van ser molt diverses i adaptades a totes les franges d'edat. Les actuacions musicals van anar a càrrec del cor Flumine de Tortosa que van fer un concert a Lledó, i a Massalió un recital del duo Lugh Música Celta. Exposicions fotogràfiques sobre oficis tradicionals i del patrimoni a Torredarques. Presentació de l'aplicació *Matarranya Rock Art*, sobre la recreació l'art rupestre dels nostres abrics prehistòrics, al Museu Joan Cabré a Calaceit. Activitats per als més menuts –Tracalet Teatre, taller de pastes tradicionals i Proyecto Caravana– a Massalió, la Portellada i Queretes. Presentacions de vídeos sobre les faenes d'abans a la Portellada i Torredarques. Monòlegs del còmic Diego Peña a Arenys de Lledó. Xerrada sobre 'Lo calendari del llaurador' a càrrec de Víctor Vidal a la Portellada. Com a novetat enguany es va convocar un concurs de contes tradicionals 'Qüento va, qüento vingue' per escolars i el lliurament de premis va celebrar-se en una jornada festiva a Massalió. Dins de la VII

Mostra de Teatre Aficiona't! enguany van participar el grup Chirínola de Valljunquera que van actuar a Queretes; el grup Mercè Centellas de Massalió van representar a la veïna Vall del Tormo i Lo Mentidero de Queretes que havia d'actuar a Calaceit però que, a última hora, van suspendre la representació. Enguany, segons es desprèn del programa, hi ha hagut poca participació de grups de teatre en relació a

Recital del duo Lugh Música Celta a Massalió
RÀDIO MATARRANYA

Dia del teatre
RÀDIO MATARRANYA

tres anys es celebra també el Dia del Teatre que enguany va tindre lloc a la Portellada el 17 d'abril, seu del grup local Tramoians. Una jornada festiva i engrescadora, on els assistents van poder veure una representació d'un grup d'Alcanyís, en què els aficionats matarranyencs al teatre tenen l'oportunitat de reunir-se per parlar-ne i mostrar seues inquietuds i preparar la convocatòria de l'Aficiona't! de la propera tardor.

Ràdio Matarranya

// CARLES SANCHO

El 25 d'abril del 2010 va iniciar la programació *Ràdio Matarranya*, la primera emissora d'àmbit comarcal en català, que es sintonitza al dial 107.8 de la FM. Un servei d'informació local i comarcal a través del programa 'Matarranya al dia' emès de les 12 a les 14 hores del migdia i que es repeteix de les 18 a les 20 hores de la tarda. Com la pròpia emissora anuncia en el seu eslògan 'Ràdio Matarranya és la teua, la meua, la de tots'. Les dues hores d'emissió diàries es divideixen en dues parts. La primera, d'una hora aproximada de durada, està dedicada a informar de les notícies que es generen a la comarca o les vinculades al territori de referència. La segona part està dedicada a diferents temàtiques i és més oberta a la participació i a les iniciatives de la gent i a les entitats que formen part de les nostres viles. Des de *Ràdio Matarranya* es vol ajudar a articular la comarca, a crear vincles i estructurar dinàmiques positives entre les diferents viles dels 18 municipis que integren la nova entitat territorial constituïda oficialment l'1 de juny del 2002 pel Govern d'Aragó en el seu procés de comarcalització del territori. La seu de l'emissora des del seu inici està ubicada a Calaceit, la capital cultural del Matarranya, una excel·lent

iniciativa de descentralitzar l'administració de la comarca. *Ràdio Matarranya*, activa durant quatre hores diàries, completa la resta de la seua programació en connexió amb *Aragón Radio*. L'empresa responsable de l'emissora és Masmút Produccions S. L. i els qui donen vida a la ràdio són dos jòvens matarranyencs: Rubén Lombarte de Pena-roja i Marc Martí de Massalió, col·laboradors de *Temps de Franja*. L'emissora també es pot escoltar a través d'internet a la web radiomatarranya.com, on es pot llegir i veure les principals notícies de la comarca i també a facebook.

La mateixa empresa Masmút Produccions S. L. i els mateixos periodistes són els responsables de *Notícies del Matarranya*, quinzenal en paper i en castellà que es distribueix gratuïtament a totes les viles de la comarca i que en la part central inclou *Matarranya Cultural* on apareix la programació de les activitats culturals de cada població. Va publicar-se el primer número de *Notícies del Matarranya* el gener del 2011. Després d'estos complicats i durs primers anys d'inici i d'estructuració

Els alumnes de català de l'Escola Oficial d'Idiomes de Montsó, als estudis de Ràdio Matarranya a Calaceit

JORDI PUIG

dels dos projectes empresarials pareix que tant *Ràdio Matarranya* com *Notícies del Matarranya* són dos mitjans de comunicació ja plenament consolidats i que desitgem que tinguin una llarga vida al servei de la població de la comarca.

Des del setembre del 2014 Ràdio Matarranya té la competència d'un nou mitjà d'àmbit comarcal *Matarranya Radio* que pertany al Grupo de Comunicación La Comarca, que va inaugurar-se oficialment el 16 d'octubre del 2014. La seu de l'emissora és a Vall-de-roures. En un principi, la directora Emma Zafón, valenciana de Llucena, feia la ràdio en la llengua del territori fins que a les poques setmanes d'iniciar el projecte va marxar de l'empresa i els nous directors castellanoparlants van passar a utilitzar només la llengua castellana en la seua programació.

Llengua llemosina // José Miguel Gràcia

El llemosí o llengua llemosina és un terme utilitzat a començaments del segle XVI per designar el català com a parent de l'occità, i més concretament, mitjançant un dels seus dialectes propi de la regió de Llemotges. Als regnes de Mallorca i València s'utilitzava per designar el català arcaic, tot i que en el transcurs dels segles XVI es va començar a aplicar tímidament al català contemporani. Al segle XIX, a les Illes i al País Valencià va tenir un bon acolliment com a oportunitat de denominació unitària de la llengua evitant susceptibilitats per referències geogràfiques i dialectals. Alguns hi incloïen també l'occità. Tot i que, al segle XIX i principis del XX, els estudiosos de romanística van anar desmuntant la identitat entre occità i català i el mot llemosí caigué en desús per la seva inexactitud històrica, filològica i altres motius. El mateix Marcelino Menéndez Pelayo, partidari del terme "llemosín", el 1889 va defensar el de català. Posaré dos exemples de la utilització del terme llemosí: quan Mariano de Pano (1883) parla dels fets miraculosos de la fundació de Sixena a un illot enmig del pantà, format pel riu Alcanadre i del con-

veni entre les viles de Sena, Urgellet i Sixena per construir una capella, diu que l'esmentat conveni de 1183 està escrit en "limusin", tal com es recull en la transcripció del Prior Moreno (Segle XVII), *Remembrança de la convinença entre los omes de Xixena, sena y urgellet sobre la image de la verge santa maria madona nostra que puis no vol estar en la sglesia de Xixena [...] poseula e monteu en la capella de madona santa maria, per ço veygue de lluny e se pusgue fer pregarries; pero be crehem ques miracle que vol estar star en Xixena en lo pantano, puis ally es posada*. Prova fefaent que al segle XII es parlava català en aquelles viles. Un altre exemple més recent, però ja no tant: quan jo era petit, la senyora Loretana Margelí Lorenzo de la Codonyera, amb certa il·lustració autodidacta –germana d'Antonio Margelí, capellà, organista i musicòleg a Madrid– amb la qual teníem una bona relació, perquè mon pare li treballava uns camps a mitges i ma mare li cosia, m'explicava que la llengua de la Codonyera –no deia català– era el "limusín" o derivada d'aquest. Tal vegada sense voler em deia que era català.

Èxit d'assistència a la gala anual de l'IEBC

// REDACCIÓ

L'Institut d'Estudis del Baix Cinca va celebrar la seua gala anual el passat dissabte 3 de desembre al Castell de Fraga, on s'hi van aplegar nombrosos socis i simpatitzats, així com els alcaldes de Fraga, Mequinensa i Saidí, entre d'altres autoritats de la comarca. Durant l'acte es van atorgar els «Premis Galan a la normalització cultural i lingüística» i el «Premi Franja: cultura i territori», i també es va fer públic el projecte mereixedor de les «Beques d'investigació Amanda Llebot» (vegeu les pàgines següents).

El «Premi Galan» ha recaigut enguany en l'associació fragatina Amics del cine. Aquesta entitat va nàixer l'any 2013 per col·laborar amb el moviment cultural de Fraga oferint la projecció de pel·lícules davant la manca d'oferta de cinema a la ciutat. Des de llavors, els veïns de Fraga han vingut gaudint d'una programació estable de cintes d'actualitat en cicles de tardor i hivern. La junta de l'IEBC ha valorat la sensibilitat dels Amics del Cine pel que fa a la realitat lingüística de Fraga i comarca, ja que la meitat de les pel·lícules que programen són en català, motiu pel qual van rebre aquest premi.

Óscar Labat, en representació dels Amics del Cine, va recollir el premi i va explicar com es va constituir aquesta iniciativa i el seu èxit des del primer moment: “Molts es van alegrar que s'hagués engegat això a Fraga, i de seguida se'n va fer socis”. Labat també va exposar que l'entitat té un problema d'espai –el Palau Montcada, amb un aforament limitat i algunes limitacions tècniques–, “però no tenim cap altre lloc i amb això haurem de tirar endavant”. D'altra banda, el fet que la meitat de les pel·lícules siguin en català “no ha representat mai cap problema, tothom s'ho va prendre com una cosa molt normal”, va assegurar Labat. “Tenim la mateixa assistència tant si la pel·lícula és en català com si és en castellà, n'estem molt contents i esperem poder continuar així molts anys més”.

Per la seua banda, el Premi Fran-

ja 2015, que atorga la Iniciativa Cultural de la Franja, va reconèixer la trajectòria de la Carme Alcover i Pinós. Alcover és nascuda a Masalió (1952) i va exercir com a mestra de català a Fraga en els difícils primers anys d'ensenyament de la matèria en les escoles i instituts de la Franja d'Aragó. Actualment treballa com a tècnica lingüística del Govern d'Aragó i ha publicat diversos estudis sobre l'ensenyament del català a l'Aragó. També té publicats narracions i poemes en volums col·lectius i va ser membre del Consell Superior de les Llengües d'Aragó.

Carme Alcover va recollir el Premi Franja en mans d'Artur Quintana (vegeu el discurs de lliurament a la pàgina 14). Per a Alcover, aquest guardó “és un premi coral”, que la professora va voler compartir “amb tots els que sou aquí, tots els amics i amigues que vam engegar l'engrescador projecte de l'ensenyament del català a l'Aragó”. Alcover va assegurar que conserva grans records dels seus alumnes fragatins, “que em regalaven joventut, confiança i harmonia”, i va recordar les diverses activitats que va tirar endavant, com ara “aquells viatges inolvidables a TV3, a *Filiprim*, a *Tres pics i repicó*...”. D'altra banda, Alcover també va fer una crida a mantenir “les nostres arrels”, per tal de “no perdre la riquesa cultural de la Franja, que cal conservar”.

Alcover, agraint el guardó
MARINA BARRAFÓN

L'acte va concloure amb una actuació de Pau Elias, que va oferir un original concert d'ampolles de colors que va sorprendre tothom.

L'IEBC i el tradicional Tronc de Nadal

// Redacció

MARINA BARRAFÓN

El passat diumenge 18 de desembre l'Institut d'Estudis del Baix Cinca i l'Associació de Veïns i Amics del Casc Històric van tornar a instal·lar un Tronc de Nadal públic a la plaça del Cegonyer de Fraga. L'activitat va omplir d'il·lusió aquesta plaça, on s'hi van aplegar un gran nombre de xiquets amb les seues famílies per fer cagar el tronc durant tota la jornada. A més, de la mateixa manera que els anys anteriors, es va repartir de manera gratuïta un calendari de butxaca amb una de les versions de la cançó del Tronc de Nadal.

Jornades culturals i llibertàries de la CNT

// ROSA ARQUÉ

Les jornades culturals i llibertàries de la CNT de Fraga han tingut enguany un format un mica diferent de l'habitual, ja que s'han desenvolupat durant l'estiu i la tardagor. Durant l'estiu, concretament lo 8 i 22 de juliol, es van projectar dues pel·lícules al carrer en una bona aflluència de públic, que va poder gaudir, gràcies a la CNT i lo Centre d'Estudis Llibertaris José Albero, de cine a la fresca. Les pel·lícules van ser

Tierra y Libertad de Ken Loach i *El Laberinto del Fauno* de Guillermo del Toro. La raó de la tria era que lo tema de les jornades ha sigut lo vuitanta aniversari de la guerra i la revolució espanyola de 1936.

Durant la tardagor van recuperar lo format habitual i van començar, lo dia 19 de novembre, en una xerrada a càrrec d'Agustín Guillamón. Eixa xerrada, que tenia per títol *República, Guerra i Revolució. Dels Comitès de Defensa a les Milícies Populars 1933-1936*, va fer un repàs de la situació organitzativa de la CNT durant lo període previ a l'inici de la insurrecció militar amb la finalitat de fer més entenedora la situació de resistència immediata, per part de l'organització obrera, al cop d'estat. Així, Agustín, va explicar quin era l'entorn en el que s'havien de moure i resistir la militància anarcosindicalista, des de l'any 1933 i una mica abans fins l'esclat de la guerra, i sobretot, quina era la postura de la República i, concretament, la del govern de la Generalitat de Catalunya, que finalment prenen un paper rellevant en la destrucció del somni revolucionari.

Després, també com a novetat, es va fer un passeig per la Fraga llibertària, concretament lo dia 20 de novembre. Una visita pels puestos on se van succeir una sèrie d'esdeveniments fonamentals per a comprendre d'agon venia tot aquell

moviment avantguardista y revolucionari que tant arrelament va tenir al nostre poble. Visita als puestos agon van néixer o viure destacats companys del sindicat de Fraga o de les Joventuts Llibertàries, que van tenir un important paper en la defensa de les llibertats i les conquestes socials. A més a més lo passeig va servir per a tenir una idea global bastant completa dels fets històrics i per a constatar que, molts camins, la història local, moltes vegades poc estudiada, comparteix situacions i fets equiparables, quan no idèntics, al de la història més estudiada i dissecionada de les grans ciutats o centres administratius.

L'Assumpta Castillo Cañiz va presentar la ponència: *Revolució i Anarquisme a l'Aragó 1936-1938. El Consejo de Aragón i lo col·lectivisme agrari a Fraga i la Comarca del Baix Cinca*. Esta ponència va presentar la cara més propera de la revolució aprofundint en les relacions socials, econòmiques i polítiques derivades de la nova situació de comunisme llibertari declarada, concretament al Baix Cinca. La col·lectivització de la terra, de les fàbriques, dels comerços i de tot l'entramat econòmic. La sorprenentment baixa incidència de la violència tenint en compte que estem parlant d'una revolució. La fluïdesa de les relacions socials i la varietat organitzativa, la nova distribució del territo-

ri en funció de les noves necessitats. Una experiència, al cap i a la fi, carregada d'avantguardisme i d'una arrelada idea d'humanisme i la modernitat com a eixos vertebradors del fet revolucionari.

Com no podia ser d'altra manera, les jornades se van tancar en una mirada cap al present i lo futur. L'encarregat de fer eixa aproximació va estar lo Carlos Taibo, amb la xerrada: *Repensar l'Anarquia. Per què les idees*

llibertàries són més actuals que mai? Bàsicament, lo que va fer Carlos, va ser una anàlisi de la situació en la que ens trobem actualment i quins són los medis que les idees llibertàries aporten a l'eixida de la situació de col·lapse financer i mediambiental en lo que ens trobem. Així doncs, la simplificació de les societats en les que vivim, lo decreixement com a pilar fonamental de la supervivència de la humanitat, la destecnificació, la tornada a lo local i lo rural, la generació de noves estructures econòmiques i socials més properes i humanes, l'autogestió, la desmercantilització i la reducció de les hores de feina són essencials si volem viure a una societat sana, llibertària i duradora. Si volem, en definitiva no veure'ns en un curt termini abocats al col·lapse del sistema que comportarà una situació de nefastes conseqüències.

En definitiva, les jornades han sigut un espai de reflexió i aproximació a l'estudi d'una època silenciada, molts camins de manera deliberada, per la història oficial. Una temàtica que ens ajuda a despertar a un món d'esperança i amor fraternal que van encetar los nostres jaios en forma de revolució social i que nosaltres tenim l'obligació moral de continuar perquè ens mereixem un món millor. Un món carregat d'humanisme, d'amor fraternal i justícia social a un entorn naturalment sa.

Jornades culturals i llibertàries a Fraga
MARINA BARRAFON

Beques Amanda Llebot

// ROSA ARQUÉ

El Jurat de la XXVII convocatòria de les beques d'investigació "Amanda Llebot", constituït per Jaime Aguirán Pradas, Carlos Arrese García-Mina i Joan Ases Bellver, actuant com a secretària Rosa Belén Arqué Vilar, de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA, ha valorat molt positivament els projectes presentats a l'edició 2016 i ha decidit:

Atorgar el premi de la convocatòria general al projecte presentat per Joan Alepuz Chelet, Antonio Ruiz i Engra i Pau Maria Sarrió Andrés *Campanars, campanes i tocs del Baix Cinca. Estudi i inventari* per:

- Ésser un projecte d'àmbit comarcal relacionat amb el patrimoni material i immaterial del Baix Cinca.
- Presentar uns elements poc coneguts que ara mateix estan en perill de desaparèixer i poden necessitar protecció.
- Constituir un estudi que pot servir de base a les institucions per conservar i restaurar eixos elements.

Atorgar un accèssit al projecte presentat per Teresa Ibars Sarrau *Una "Dona de faldetes" en el París de 1937* per:

- La peculiaritat del tema, que ha generat molt d'interès als membres del jurat, i per les vies que obre a la

investigació dins múltiples camps.

- L'amplitud de l'estudi i les nombroses fonts que s'han d'investigar.

El projecte guanyador s'haurà de desenvolupar abans del 30 de novembre de 2017 i aleshores es lliu-

Arqué, llegint el veredict del jurat

MARINA BARRAFÓN

raran els 1.000 euros de la beca. El Jurat veu molt positiu el fet que a partir del projecte, les institucions tinguin una base per poder començar un treball de restauració i manteniment dels elements inventariats.

SE VA SOLSINT

Cegallosa cúbia // Patrici Barquín

La cegallosa cada dia està més cúbia, al punt que arribarà un moment en què per a poder orientar-nos només podrem servir-nos del record de la llum de l'estiu que definia los obstacles del nostre camí. Així, si mai no has passat per una carretera i te trobes esta cegallosa, caldrà que rememores aquell temps en què la vista era més clara per a no caure pel primer precipici que trobes, o bé hauràs d'anar en compte, passet a passet, perquè si ni veus, ni coneixes lo camí, el més bo per tu és avançar més a poc a poc i segur que no te'n surts de la carretera ni caus al precipici.

Així com la cegallosa està cada dia més cúbia, les ideologies pareix que de mica en mica se van esmorteint difuminades per la mediocritat de la classe política i per la descàrrega indiscriminada de notícies, tertúlies i anàlisis de poca profunditat i escàs recorregut. És com si hi hagués una urgència per arribar a cap puesto, com lo conill del llibre d'Àlícia.

Això està generant, vull creure que sense premeditació, un efecte tan inesperat com perillós. En una època en que cada cop hi

ha més i més ciutadans que es defineixen sense temor com a "antisistemes", és a dir, se senten fora del sistema polític actual perquè consideren que lo que hi ha no ofereix solucions properes a problemes quotidians; podríem pensar que és un moment idoni per a revertir lo sistema i convertir-lo en alguna cosa més justa i propera. Ara bé, com que tenim un problema de cegallosa ens hem quedat una mica desorientats i per això també estem a un terreny molt ben adobat i en bon temper per a sembrar-ho tot de discursos populistes que s'acompanyen d'ideologies ultradretanes tal i com estem veien al nostre voltant en los ascensos meteòrics de partits totalitaris a França, Àustria, Holanda, etc.

Vull dir, en tot això, que vivim un moment de col·lapse de sistema molt i molt perillós i si no ens preocupem de buscar una certa profunditat de pensament adés que d'acció, per a tenir una bona morca al nostre cap, i ens deixem portar per l'esdevenir dels fets podem viure un retorn dels feixismes per la via de les urnes. Ara que això només és un tema que entre tots haurem d'anar solsint.

JOSÉ ANTONIO PÉREZ CEBRIÁN, DIRECTOR GENERAL DE CAIXA RURAL DE TEROL

“Si es resol el problema dels purins, el potencial de creixement del porcí es multiplicarà al Matarranya”

// LLUÍS RAJADELL

El director general de Caixa Rural de Terol, José Antonio Pérez Cebrián, va nèixer a Fuentes Claras l'any 1958. Va iniciar-se al sector de la banca el 1975 al BBVA a Barcelona. L'any 1981 va retornar a la seua província per a fer-se càrrec de la delegació de Vall-de-roures. Des de 1992 és el màxim responsable executiu de l'única entitat bancària provincial, que defensa amb unghes i dents la seua independència i l'esperit cooperatiu.

El director general de la Caixa Rural de Terol es considera un matarranyenc més després d'haver dirigit l'oficina de l'entitat a Vall-de-roures des de 1981 fins 1988.

Pregunta. *Com ere la comarca del Matarranya quan vostè hi va arribar, l'any 1981, per dirigir l'oficina de la Caixa Rural de Vall-de-roures?*

Resposta. Quan jo vaig arribar a Vall-de-roures, la comarca estave sumida en un procés de canvi de cultius. La vinya s'arrencave, l'olivar encara no s'havie recuperat del tot de la gelada de 1956 i es produïe una explosió del cultiu del préssec tardà. El Matarranya perdie població. També acabave d'engegar-se la cooperativa Ganadería Unida Comarcal (Guco) amb molt poquetes granges associades. Llavors només existien les explotacions de l'empresa de Jaime Gil i uns pocs grangers independents. Quan me'n vaig anar, set anys després, la comarca havia canviat. Des de Caixa Rural, vaig recolzar moltes inversions en granges i vaig col·laborar en les cooperatives de la comarca. L'any 1988 ja hi havie més d'un centenar de granges funcionant finançades per Caixa Rural. Aquella va ser la llavor del

José Antonio Pérez Cebrián
CAJA RURAL DE TERUEL

que avui és la comarca en l'aspecte socioeconòmic.

P. *Com ha evolucionat el Matarranya fins avui, trenta anys després?*

R. A Guco, que només ere una fàbrica de pinso de Vall-de-roures, treballaven quatre persones mentre que avui al Grupo Arcoiris, que ha derivat de Guco, n'hi ha tres-cents treballadors en 20 empreses. Este grup empresarial ha donat un impuls al Matarranya que ha permès que no perdi població. Paral·lelament, al sector agropecuari, el sector turístic ha rebut un impuls. L'oferta hostalera ere llavors d'unes poques fondes repartides per la comarca i avui la situació és incomparablement millor per l'expansió de l'oferta hotelera i de cases de turisme rural. És una oferta espectacular, responsable del gran canvi que hi ha hagut a la comarca.

P. *Quina és la clau d'esta evolució?*

R. Conec tota la província, i Vall-de-roures i la comarca tenen com a principal valor el factor humà. La

qualitat humana de la comarca, sobretot per l'apertura mental, és distinta de la resta. El Matarranya és una comarca acollidora que rep molt bé als que hi van per aportar aspectes positius i els adopta. Tenim, perquè també em considero del Matarranya, una idiosincràsia especial, a la que cal afegir un paisatge excepcional i una bona ubicació al costat de Catalunya i el País Valencià. Són tots els ingredients per a progressar. A més, les comunicacions han millorat molt en este temps. Com a conseqüència, s'hi ha quedat a viure més gent jove que a altres comarques i manté un alt potencial de creixement.

P. *Com pot créixer l'economia comarcal?*

R. Ha de créixer en els sectors en que és forta, com la indústria càrnica i en el turisme. No és previsible l'arribada de cap gran indústria i l'agricultura es pot mantindre. La ramaderia i el turisme son les dues activitats que s'han de potenciar per

crear llocs de treball.

P. *El porcí ha tocat sostre, sobretot pensant en els inconvenients ambientals que comporta?*

R. Crec que té potencial per créixer si es fa amb cura, vigilant on es munten les granges per reduir el seu impacte visual i les males olors per a les poblacions. Confio en que s'aconseguirà una solució per a l'excés de purins, perquè cada dia s'avança més en trobar una eixida a este problema.

P. *És compatible el desenvolupament del porcí i del turisme?*

R. Sí, totalment, i crec que han de conuiu amigablement. És convenient que hi hagi intercanvi d'idees i inquietuds entre els dos sectors.

P. *Li agrada l'eslògan que s'ha popularitzat per al Matarranya: 'La Toscana aragonesa'?*

R. La conversió del llenguatge en imatges és positiva. És intel·ligent recórrer a eslògans que resumeixen l'oferta turística, encara que no tothom sap què és la Toscana. Sobretot s'ha de treballar molt el mercat de Saragossa, perquè els saragossans no han descobert esta comarca i s'ha d'aconseguir el seu apropament.

P. *A què atribueix el ràpid i intens creixement de porcí a la comarca en els darrers trenta anys?*

R. L'any 1981, quan jo vaig arribar, hi havia a la comarca uns dos-cents agricultors jòvens que volien fer coses i l'agricultura tenia un potencial limitat. Molta gent necessitava complementar els ingressos. Va coincidir la presència d'aquell sector de població agrària jove amb una bona relació personal i un potent esperit comarcal. La Caixa Rural va aportar finançament per a construir granges i a l'Agència d'Extensió Agrària hi estave Enrique Bayona, que era un animador molt important de l'economia comarcal. Van coincidir l'impuls tècnic de l'Agència d'Extensió Agrària i el financer des de Caixa Rural. A això cal afegir voluntat i ambició de gent jove amb ganes de fer coses. També va ser important disposar d'un instrument cooperatiu com la fàbrica de pinsos de Guco.

P. *Quina importància va tindre el primitiu nucli cooperatiu de Guco?*

R. Sense la fàbrica Guco no s'haguere produït el desenvolupament

que hi ha hagut, encara que haguere hagut finançament. Les granges pot ser que s'hagueren fet igualment, però dins d'un model d'integració vinculat a alguna gran empresa del sector, amb la qual cosa el valor afegit no s'haguere quedat a la comarca com ara passa.

P. *Per què confia tant en una solució als problemes ambientals derivats de l'excés de purins?*

R. Hi ha diversos projectes al respecte, entre ells un a Pena-roja i un altre a Lleida, que donen bons resultats. Es tracta d'extraure dels purins els components sòlids per adob i per l'altra banda l'aigua, que es pot emprar per regar. Si se soluciona este inconvenient, el potencial de creixement del porcí al Matarranya es duplicarà sobradament.

P. *Es parla de crear un centenar de llocs de treballs al voltant de la planta de processament de purins de Pena-roja.*

R. El veritablement important és evitar els problemes ambientals derivats del porcí. Els llocs de treball es poden aconseguir per mitjà de les granges i del sector càrnic.

P. *La Caixa Rural està implicada en un projecte turístic emblemàtic per a la comarca: la conversió de la Torre del Marqués de Mont-roig en un centre turístic de luxe. Confie en la seua viabilitat?*

R. Sí, de fet ja està en marxa. La compra de la finca es va tancar el passat mes d'octubre i la DGA ja ha aprovat subvencions

P. *El promotor es solvent?*

R. Sí, és un jove empresari que ha demostrat èxit en la creació d'empreses.

P. *Quan podrie obrir les portes el complex turístic?*

R. L'entrada en explotació arribarà en dos anys; cap a finals de 2018 pot estar obert amb una inversió de 5 milions d'euros que té el finançament assegurat.

P. *I què en pensa del complex d'oci i turisme de Mas d'Arsís, a Pena-roja, promogut per la Comarca del Matarranya?*

R. La comarca comprarà a Caixa Rural la finca en un parell de mesos.

P. *És un projecte interessant?*

R. El turisme té molt futur a la comarca. Crec també que en l'ensenyament de FP i Secundària a la co-

marca s'ha de formar professionals per este sector i crear riquesa. Tenim una trentena d'instal·lacions hoteleres importants al Matarranya i és convenient formar bons cuiners i cambriers per reforçar esta indústria.

P. *A què atribueix el boom dels petits hotels amb encant i del turisme rural al Matarranya els darrers anys?*

R. Crec que ha estat clau la proximitat a Catalunya.

P. *Caixa Rural treballa en algun altre projecte per al Matarranya?*

R. L'empresari Generoso Martín té vinyes a la comarca i natres, una bodega a Arenys de Lledó, Celler d'Algars. Volem fusionar les dues activitats en una empresa conjunta on Caixa Rural tindrà el 20% del capital i la resta, Martín. Donarem una empenta al vi del Matarranya amb tot el cicle productiu dins de la mateixa societat. Ens hi deixarem la pell per donar el prestigi que es mereix al vi d'esta terra.

P. *Quina és la implantació de Caixa Rural al Matarranya?*

R. És la comarca millor dotada pel que fa a oficines de l'entitat. Tenim oficina d'apertura diària o d'uns dies a la setmana a tots els pobles, menys Fórnols, Torredarques, Lledó i Arenys de Lledó, on els nostres treballadors es desplacen quan cal.

P. *Segueixen per avant*

els plans d'expansió a les comarques limítrofes de Terra Alta i els Ports de Morella, a Tarragona i Castelló, respectivament?

R. Estem presents a Gandesa (Tarragona) des de fa 8 anys i volem obrir oficina a Morella.

P. *Pels trets culturals compartits amb les comunitats veïnes i per la seua ubicació, ¿el Matarranya pot servir de pont entre Aragó, Catalunya i Comunitat Valenciana?*

R. És un lloc adient com punt de trobada entre les tres comunitats, un fet que s'ha de potenciar per mitjà d'activitats culturals.

P. *El procés independentista que es viu a Catalunya pot afectar negativament l'economia del Matarranya?*

R. No, no n'hi ha per què. La pela és la pela.

"No veig per què el procés independentista que es viu a Catalunya hauria de perjudicar l'economia del Matarranya. La pela es la pela"

Camporrells: un raig d'esperança

// RAMON SISTAC

Hi ha camins que quan ix el sol ho agraeixes ben de cor. Això és el que vam sentir a Camporrells, un poble qui sap si ferit de mort, un cap de setmana radiant de començaments de

desembre, mentre la terra plana continuava submergida en la boira.

Davall d'un cel brillant, doncs, el dia 3 s'hi va inaugurar les casetes que la Fundació Crisàlida ha construïts als

Fira de Camporrells
RAMON SISTAC

Puials, gràcies al seu projecte solidari i a la tenacitat de Jacint Marqués i el seu equip. S'hi va plantar una petita llavor d'esperança en un poble massa cansat.

L'endemà no va fer pas bon dia, però el fred i la humitat s'aguanten millor si experimentes el miratge de veure els carrers plens a rebotir. Camporrells ben bé com un altre planeta, con si haguéssim tornat 50 anys enre, quan fregava els mil habitants... La primera fira de Santa Llúcia ha estat un èxit espaterant. La caldereta de trumfes del lloc no solament ens ha escalfat tèrmicament: ens ha pujat a tots la moral i l'autoestima d'un poble que comença a presentar símptomes d'esgotament.

Gràcies ha tothom que ha col·laborat a fer possible el miratge... o potser miracle. *Camporrells renaix.*

TEMPS DE FRANJA / n. 132 / gener 2017

Els Castellassos

// JOSEFINA MOTIS

Els Castellassos és un jaciment arqueològic ibèric situat a uns tossals entre els termes municipals d'Albelda, Alcampell i Tamarit. Des de fa un parell d'anys s'està investigant en el marc del projecte "Prospeccions geofísiques en la litera y Bajo Cinca: Nuevas aplicaciones para el conocimiento del territorio ilergete occidental (Siglos IV a I a. C)", coordinat per la Doctora en arqueologia Pilar Camañes, amb finançament de l'Institut de Estudios Altoaragoneses, amb el suport científic de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC) de Tarragona, i amb la col·laboració del Centre d'Estudis Lliterans i l'Ajuntament de Tamarit de Llitera.

Els especialistes esmentats van començar l'any passat una sèrie d'investigacions geofísiques amb mètodes no invasius per tal de conèixer la configuració urbanística del subsòl, amb uns resultats tan positius que determinaren l'obertura de sondejos en diferents punts amb

garanties d'èxit. Això va permetre als investigadors documentar un conjunt d'estructures que demostren una llarga ocupació d'un punt de caràcter estratègic, des del que es

pot divisar Almacelles, Albelda, Altorrícó, Tamarit, Binèfar i punts del Baix Cinca.

Entre el 12 i el 23 de setembre de 2016 els arqueòlegs han dut a terme la segona campanya d'excavacions. El dia 20 de setembre es va fer una visita guiada organitzada per l'Ajuntament de Tamarit, que va gaudir de gran aflluència de públic i on els professionals van donar totes les explicacions sobre el que han anat trobant.

La gent d'Albelda agraeix que es facin aquestes investigacions en un lloc on tradicionalment havien anat d'excursió, que el mossèn Joan Fuster havia estudiat amb molts coneixements i pocs mitjans. Aquest vicari del poble, col·laborador de la revista *Ciudad*, de Lleida, de museus i d'historiadors va fer una bona feina de divulgació d'aquest lloc tan emblemàtic. Un lloc que durant molts anys també ha estat un lloc oblidat i inclús no gaire ben tractat. Cal celebrar la seua recuperació.

Una bressola per a la Franja

// ÒSCAR ADAMUZ

En aquest 2016 que hem deixat enrere celebrem que fa 40 anys que obrí la primera escola de la Bressola a la Catalunya Nord, la de Sant Galdric, amb només 7 alumnes. L'efemèride no és menor, ja que fou l'embrí d'una xarxa d'escoles associatives que tenen el català com a llengua vehicular de l'ensenyament en un Estat com el francès, on hi ha una diferència de consideració sideral entre la llengua nacional, el francès (portadora dels valors de la república i exportada a mig món) i la resta de "llengües regionals" (basc, cors, occità, català, bretó, etc.). La "grandeur" contra el "patois".

Però vet aquí que, enmig d'aquest oceà francòfon hostil, surà un projecte que atorgava a la llengua catalana el rang de llengua educativa. Quaranta anys després aquest projecte està consolidat i actualment són set els centres educatius de la Bressola i més de 900 els alumnes que reben l'escolarització en la llengua pròpia de la Catalunya Nord. L'esforç i la tenacitat dels activistes del nord i del sud de les Alberes arrencaren el compromís de suport (i les anhelades subvencions) de moltes institucions, novament, nord i sud enllà. Aconseguiren també el petit miracle que l'Estat francès reconegués el català com a llengua vehicular de l'ensenyament i sufragui el sou dels mestres passats cinc anys de l'obertura d'una Bressola.

Aquesta xarxa creix moderadament per manca de recursos humans i econòmics, però la demanda de places augmenta entre una població que, o bé ha perdut el català fa un parell de generacions o bé és d'origen francòfon. Aquest darrer és un fet a destacar, tot i que, malauradament, aquestes escoles de la Bressola i altres centres immersius en català a l'educació pública (com l'escola Arrels) no deixen de ser l'excepció benintencionada d'una norma més francesa que Robespierre...

En aquest cas, però, cal ressenyar que el sistema funciona. L'alumnat que fa la primària a la Bressola no canvia de cicle amb un nivell inferior de francès (fet que preocupa les famílies) respecte a l'educació estàndard estatal. Potencials nous parlants de català estan creixent en contacte amb les tradicions del país i amb l'aval d'un mètode pedagògic de prestigi reconegut, basat en la verticalitat. El trencament de la transmissió generacional de la llengua a la Catalunya Nord no impedeix que aquest model d'escola hagi fet una esclatxa (per petita que sigui) a la potent República francesa.

Ara bé, la gran pregunta: havent aconseguit aquesta presència a la Catalunya Nord, és possible l'exportació del model de la Bressola a un altre territori de parla catalana?

Per exemple, el cas de la Franja de Ponent pot semblar oposat al de Catalunya Nord. Sobretot (a banda de la diferent administració estatal) per allò tan epidèmic del nombre de parlants de català a un i altre territori. Tanmateix, si estirem una mica la corda, trobarem força punts en comú: a la Franja, com a la Catalunya Nord, la llengua pròpia no té cap mena de reconeixement oficial ni és la llengua vehicular de l'escola. En ambdós llocs el català és, en essència, una llengua per a la llar i els amics, reservant per a les "coses formals" l'ús de la llengua estatal.

La situació del català als centres

educatius de la Franja penja del fil que suposa la voluntarietat de l'alumnat de cursar l'assignatura de català dos o tres hores per setmana, amb algunes excepcions.

Sota aquestes circumstàncies, una escola immersiva en català pot ser viable a la Franja? Com sempre, la resposta pot quedar oberta, però sembla clar que unes escoles (en

principi concertades o privades) on el català esdevé amb naturalitat el mitjà de comunicació habitual podria fer pujar la llengua a un estatus social molt més digne que l'actual. Que el català deixi de presentar l'estigma de no poder ser una llengua de cultura i prestigi és una de les claus per sortir de la marginació pública en la qual es troba.

Si aquestes escoles, aquestes "Bressoles franjolines", traslladen, juntament amb la llengua de treball, els mètodes pedagògics innovadors reconeguts a nivell europeu (verticalitat, coresponsabilitat, projectes, intercanvis, etc.) que han permès traçar una esclatxa al rígid sistema educatiu francès, i que fins i tot té en compte els valors inclusius que representa la Bressola en una societat cada vegada més multicultural, per què no és possible que les famílies de la Franja tinguin la possibilitat d'escollir unes escoles on la llengua de casa sigui la preeminent?

Com tantes voltes, allò que les institucions públiques no fan se n'encarrega la societat civil.

Defensar una educació pública, plural i de qualitat no està renyit amb la idea de tenir escoles Bressola a la Franja. Si a sobre la transmissió oral de la llengua de pares a fills s'està trencant i els xiquets s'aboquen a relacionar-se en castellà, la iniciativa potser esdevé un xic urgent.

Quan veurem, doncs, una Bressola per a la Franja?

L'Alifara de Clarió celebrada a Mont-roig el 2013
CARLES TERÈS

Discurs de lliurament del Premi Franja 2015 a Carme Alcover i Pinós

// ARTUR QUINTANA I FONT

Amb na Carme Alcover i Pinós, la Carme, hem patit, sols o junts, les moltes glòries i misèries dels que treballem per al foment, estudi i defensa d'aquest patrimoni tan íntimament aragonès que és la llengua catalana que parlem a l'Aragó. Evidentment moltes més misèries que no pas glòries.

Va néixer el 1952 a Massalió, al Matarranya, de família de pagesos i botiguers. El 1974 es va llicenciar en Filologia Romànica per la Universitat de Saragossa, uns estudis que incloïen, en tot cas nominalment els de llengua catalana, encara que molt em temo que a la dècada dels setanta aquests estudis, els de la llengua i la literatura catalanes, hi devien ser escassos. Gairebé tots els qui hem estudiat català durant la Dictadura ho hem hagut de fer de forma bàsicament autodidacta. El 1987 obtingué el títol de Mestra de català per la Universitat Autònoma de Barcelona. Uns pocs anys abans, al curs escolar 1984-1985, quan el Conseller de Cultura del primer Govern Democràtic de l'Aragó aconseguí de fer entrar el català a les escoles, la Carme passa a treballar com a professora de llengua i literatura catalanes al centre de Formació Professional Baix Cinca i a l'Institut Ramón J. Sender de Fraga, on hi serà fins al 1993. De segur que entre els presents a aquest acte n'hi ha, d'alumnes seus. Fins al 2000 seguirà treballant en diferents càrrecs d'ensenyament del català a Fraga i a Saragossa, on a partir del 2001 i fins ara actua com a tècnica de llengües –minoritzades hauríem de dir– de la Diputació General. La seva acció ha estat fonamental en el desenvolupament i afermament en l'ensenyança del català a l'Aragó, una ensenyança sempre en precari o amenaçada directament. Durant tots aquests llargs anys n'ha vist i sofert de tots els colors en relació al seu càrrec d'ensenyament del català al nostre país, des de les indignitats del president Hipólito Gomez de las Rocas,

amb declaracions com No importarem gramàtiques, referint-se a una gramàtica catalana editada pel mateix Govern d'Aragó, o els permanents atacs a la nostra llengua per part d'associacions com FACAO, la plataforma No HABLAMOS CATALÁN, i molt especialment pel nostre Govern durant la darrera legislatura, la del LAPAO i el LAPAPYP. Una legislatura que li va comportar que com a tècnica d'unes llengües, aragonès i català, realment existents al nostre país, però no considerades com a tals per part del Govern, aquest la va condemnar durant quatre anys a un vergonyós ostracisme. Amb l'actual Govern, que torna a reconèixer l'aragonès i el català com a llengües aragoneses, Carme Alcover i Pinós ha pogut reprendre la seva activitat de tècnica d'aqueixes llengües, que mai no li hauria d'haver estat arrebassada, si l'anterior Govern hagués tingut una ombra de dignitat. Carme Alcover ha fet nombroses comunicacions, ponències, conferències i cursos i ha publicat una trentena llarga de textos entre llibres i articles d'investigació i d'ensenyament de l'aragonès i del català. De tots aquests permeteu-me'n que en comenta breument l'article *XANDRA, un basquisme ribagorçà* on fa un estudi minuciós d'aquesta paraula, *etxandra*, que en basc vol dir 'senyora de sa casa' amb les qualitats de 'neta', 'polida', 'laboriosa', 'discreta' i 'honest', i que en passar a les tres llengües d'Aragó ha acabat significant 'bruta', 'desendregada', 'peresosa', 'escandalosa' i 'llicenciosa'. L'autora en treu la important conclusió que "Quan la frontera social és també frontera lingüística, la discriminació social, com és ben sabut, esdevé també discriminació lingüística".

La Carme és escriptora en prosa i en

Quintana, en un moment del seu discurs
MARINA BARRAFÓN

vers. I en aquest últim gènere ha guanyat dos premis de poesia en català dels que convoca l'Ajuntament de Saragossa. Els seus textos es troben desperdigolats per antologies i revistes i convé aplegar-los en volum.

Deixeu-me acabar amb uns versos seus que reflecteixen molt bé la feina de na Carme en el foment, estudi i defensa de la nostra llengua:

Lletres captives

Lletres ferides
Lletres cegues

Lletres pansides
Lletres mossegades
Lletres humiliades
Lletres aspres i despullades
Lletres marginals i pròximes
Lletres de set i terra
Lletres de pas i frontera

Per què us amagueu de mi,
Si jo us porto tan altes?

Los veïns de Queretes recorden els anys 50 a través de les Jornades d'Història

// MARC MARTÍ

Les Jornades sobre la Història de Queretes, organitzades per l'Associació Cultural Medievo i que aquest any estaven dedicades a la dècada dels anys cinquanta, van ser, una vegada més, tot un èxit. "La veritat és que tots los anys dubtem de com funcionaran, però al final la gent mos respon molt bé, tant al moment de recopilar informació com en l'assistència als diferents actes", va explicar Juan Luís Camps, membre de l'associació organitzadora.

En aquesta ocasió les activitats van començar el dissabte 3 de desembre amb la inauguració de l'exposició de fotografies i objectes dels anys 50 a la sala Tomàs Riva, la projecció d'un muntatge amb les fotografies aportades i una petita xerrada-col·loqui sobre la vida quotidiana d'aquesta època. "Comencem ensenyant una mica lo que hem recopilat sobre estos anys. No hem d'oblidar que lo principal objectiu d'estes jornades és este. Recopilar informació i deixar constància de la història de Queretes", va apuntar Camps.

A més de mostrar la informació recollida, en aquesta edició la cita es va centrar en dos fets importants que van ocórrer en aquesta dècada, el canvi de diòcesi del municipi i la gelada del 56. "Tenim la sort de conèixer a Hilari Muñoz, que va ser l'encarregat

de parlar-nos una mica del tema de l'arxiu de Tortosa i de les últimes troballes de documentació referent als municipis d'Arenys, Lledó i Queretes", va explicar el membre de l'Associació Cultural Medievo, que també va assenyalar que "d'altra banda, Lluís Rajadell va exposar lo tema de la gelada del 56 que va ser un succés molt important, no només en Queretes, sinó a tota la comarca del Matarranya".

Moment de les Jornades sobre la història a Queretes

MARC MARTÍ / RÀDIO MATARRANYAA

En finalitzar les jornades, i després de l'èxit assolit, Camps va manifestar que "està clar que este model, que es basa a centrar-se en conferències sobre temes molt locals i a treballar en la gent del poble per aconseguir informació, funcione. Per això crec que los pròxims anys seguirem en la mateixa línia. Així que és molt possible que l'any que ve tinguem una nova edició dedicada als anys seixanta".

ENTRE DOS AIGÜES

Lo xiquet i el poble perdut // Marina d'Algars

Quan era petita, mon pare em die que la seua colla, de solters, jugaven al futbol amb l'equip de la Fatarella, Gandesa, la Pobla de Massalua i Gandesa. I també a Favara, Faió, Maella, Masalió... De fet, alguns joves es van casar en noies d'ests pobles. Les relacions d'amistat i diversió eren freqüents i també hi havia una cultura comuna: festes, tradicions, costums, gastronomia... Deia: *Ara, los joves juguen en lo Bujaraloz, Alfajarín... No tenim cap cosa en comú, Vaja!*

Això em venia al cap quan llegia el llibre *Lo xiquet i el poble perdut*, de Pere Martí i Beltran, publicat per iniciativa de la Fundació Lo Solar, de la Fatarella. L'objectiu era escriure un conte per parlar de la Guerra Civil als petits, joves i, per suposat, als grans. Moltes persones de la meua generació ham crescut en un silenci sepulcral en allò referent a la maleïda guerra que va tintar de negre la vida de moltes famílies (o de totes). El con-

te narra uns fets que es localitzen a la serra de la Fatarella, una mostra més sobre la Batalla de l'Ebre. Los personatges que hi apareixen són reals, locals, però novel·lats. Transmeten unes vivències i uns sentiments personals i universals. La veu d'un home qui al cap dels vuitanta anys recorda les seues vivències de xiquet durant els anys que van de 1936 a 1939. Un text que no ens deixa indiferents. Estic convençuda que els petits, els joves i totes les persones, ham de conèixer la història d'una guerra que ha marcat la nostra vida i la de les nostres famílies, fossin d'una ideologia o de la contrària perquè tots som hereus d'aquella tragèdia.

La Fundació Lo Solar, també ha editat un joc de *l'Oca i el poble perdut*, que ens condueix pels camins de la guerra; molt interessant! Felicitats a la fundació i la tasca que fa per recupear uns escenaris enrunats i paraules silenciades.

Tres jornades d'estudi per a explicar la pluralitat lingüística d'Aragó

// MARIÀ ÀLVAREZ

Una quinzena de periodistes provinents de diferents punts d'Aragó i amb diferents situacions professionals assistiren, a la sala de conferències de l'Associació de Periodistes d'Aragó a Saragossa, a un seguit de tres Jornades de Treball que portaven com a tema: "Informar sobre pluralitat lingüística a l'Aragó".

Les Jornades estaven patrocinades i organitzades per la Direcció General de Política Lingüística de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esports del Govern d'Aragó, en col·laboració amb l'Associació de Periodistes d'Aragó.

Les sessions van tindre lloc los dies 21 i 28 de novembre i el 12 de desembre de 2016, de 15 a 17 hores, i el seu objectiu era donar a conèixer als professionals de la comunicació i la informació la realitat plurilingüe d'Aragó i dotar-los de les eines necessàries per a poder informar amb rigor sobre aquestes qüestions.

En la sessió que obria el cicle, la qual tenia com a títol "La realitat lingüística d'Aragó, una aproximació històrica i legal" intervingué en primer lloc el director general de Política Educativa, Ignacio López Susín, que parlà dels diferents canvis, avenços i retrocessos, que dins de

l'Estatut d'Autonomia i altres àmbits de la legislació aragonesa havia tingut el reconeixement i el suport de les llengües minoritzades en aquesta comunitat autònoma. La periodista Amaya Gàllego parlà de l'origen històric de l'aragonès i de les principals fites assolides per aquesta llengua en les primeries del segle XX.

En la segona sessió, el periodista Rubén Ramos exposà el tema: "Camino de nada? La lengua aragonesa." on parlà de la precària situació d'aquesta llengua i del tradicional menyspreu que ha tingut fins i tot entre els mateixos parlants. També despertà força l'interès dels assistents la tensió existent entre els

Jornada sobre la pluralitat lingüística d'Aragó
NACHO LÓPEZ SUSÍN

partidaris de la elaboració d'un aragonès comú vàlid per a totes les varietats o mantindre l'ús de les varietats de forma aïllada una de l'altra.

Màrio Sasot va iniciar la seua exposició titulada "La llengua catalana a l'Aragó, la gran desconeguda", fent una mapa de situació d'on es parla el català a l'Aragó, i

quines característiques presenta al llarg de la Franja. Va descriure un panorama de la llengua escrita, des de l'edat mitjana fins l'actualitat i donà a conèixer els principals escriptors aragonesos en llengua catalana, així com intel·lectuals, periodistes i altres personalitats rellevants d'origen franjolí.

Va ser destacat, en l'apartat de precís i preguntes, l'interès que els periodistes assistents van mostrar per conèixer la situació i l'existència d'aquestes llengües a l'Aragó i coincidiren en la necessitat de que des dels mitjans de comunicació hi haja més visibilitat i sensibilitat cap a aquesta part important del nostre patrimoni.

La DGA no ha convocat finalment els Premis Guillem Nicolau i Pedro Arnal Caveró 2016

// M.A.

Los premis literaris en llengua catalana i aragonesa "Guillem Nicolau" i "Pedro Arnal Caveró" respectivament, que havien sét desnaturalitzats en la legislatura del govern PP-PAR, no han estat convocats en el primer any del govern PSOE-CHA, tot i que en aquest últim període s'havien redactat i aprovat unes noves bases reguladores i l'antiga adjudicació independent per a cada llengua per a que es poguessen tornar a lliurar.

Les raons d'aquesta situació han es-

tat, segons fons de la Direcció General de Política Lingüística del govern aragonès, les dificultats legals plantejades des dels organismes d'Intervenció de la Comunitat Autònoma per a convocar uns premis amb dotació econòmica i el no haver trobat cap empresa que hagués volgut esponsoritzar ambdós premis.

Des de sectors associatius de la Franja han lamentat aquesta decisió pel fre que representa a la recuperació d'una situació ja prou endar-

rerida i es mostraven disposats a oferir a la D.G.P.L. un llistat d'empreses arrelades a les zones bilingües que podrien estar disposades a col·laborar en aquesta iniciativa.

Per la seua banda, el Director General de Política Lingüística, Ignacio López Susín, comunicà a *TdF* que per a 2017 s'estan buscant noves fórmules jurídiques, ja presents en altres comunitats autònomes, "que permetiquen convocar uns premis remunerats en forma digna".

Los ulls de la Ribagorça i altres indrets pirinencs

// JAVIER ORTEGA

Antonio González Sicilia, fotògraf i muntanyenc, va morir el passat 11 d'octubre a Saragossa als 92 anys.

Especialitzat en el paisatge, seves són algunes de les fotografies més conegudes dels Pirineus, Sobrarbe, Ribagorça, Vall d'Aran o el parc d'Aigüestortes. Fundador de l'empresa editorial Ediciones Sicilia va fer postals de racons de tot Espanya, activitat per la que va ser més conegut i en el seu arxiu es conserven més de 30.000 imatges

González Sicilia, nascut a Saragossa el 1924, va començar d'aprenent als 14 anys en un estudi de fotografia i col·laborà amb diverses impremtes.

El 1952 va fundar Edicions Sicília i dos anys després una distribuïdora de les seves postals.

A més de quinze llibres, va fer postals de racons de tot Espanya, també del nord del Marroc.

Els seus començaments en els anys quaranta van ser en blanc i negre, però va saber adaptar-se a l'arribada del color. Sempre va tractar d'estar a l'última en tècniques de re-

producció gràfica i materials, i va ser pioner en la postal panoràmica dedicada al Pirineu, així com a l'ús de la diapositiva.

Durant dècades va recórrer tot Aragó amb la seva càmera i van donar la volta al món les seves postals amb imatges de l'Aneto, Monte Perdido, Possets, les cascades d'Ordesa, Remunyer, los Aigualluts o els estanys de Batisiellas, Cregüenya i Panticosa, entre d'altres paisatges del Pirineu.

González Sicília va il·lustrar els primers llibres de divulgació turística del Pirineu en col·laboració amb l'editorial Everest i amb Cayetano Enríquez de Salamanca, amb qui va signar diverses publicacions.

El 1969 va publicar *El Parque Nacional de Ordesa*, i el 1977 *Panoramas del Pirineo Español*, dos llibres que van tenir gran èxit editorial i que mostren l'estreta relació de l'autor amb el muntanyisme.

Altres llibres seus es centren en la Jacetània, Sobrarbe, Ribagorça i Vall de Tena, així com la Vall d'Aran, Benasc, Parc Nacional d'Aigües-

Antonio González Sicilia

tortes, Sant Joan de la Penya, el Camí de Sant Jaume, la muntanya Palentina i Pics d'Europa, l'art romànic o Albarrasí.

Era soci d'honor de la Sociedad Fotográfica de Zaragoza des de 1985 i en els últims anys es van realitzar diverses exposicions retrospectives en reconeixement a la seua trajectòria.

U12

Les (hores) petites // Esteve Betrià

Quan era jovenot i de maitinada, després d'una nit llarga i sentida –sempre en inici de cap de setmana o en vespra de dia festiu–, feia cap al cau familiar, umpare sovint em sentia arribar i així més endavant em podia retraure –això sí, només de tant en tant i diria que amb un to més aviat neutre i distret– durant el dinar de l'undemà, que 'anit vas fer tard, vas arribar a les petites'. I jo feia com qui sent ploure; però en una ocasió, un pèl intrigat, li vaig saber preguntar què volia dir amb allò de 'a les petites', quin sentit li donava a aquesta expressió; ell, amb la tranquil·litat que el caracteritzava, em va explicar que es tractaven de les 'hores' petites, les hores que vénen passada la mitjanit: la una, les dos, les tres... de la maitinada. Vaig entendre que es referia a allò que en castellà diuen de *altas horas de la madrugada / de la noche o a las tantas de la madrugada* i en català 'a altes hores de la maitinada/nit', 'a les tantes de la nit'.

Molt més tard, vaig trobar que Joan Vinyoli havia publicat un poemari amb el títol *A les hores petites* (1981), entenc que amb el mateix sentit que li donava umpare a aquesta locució: les hores que vénen passada la mitjanit, hores de vetlla i meditació en el cas del poeta. D'altres escriptors catalans han fet ús literari de la locució, com ara Josep Pla (1973) i Jaume Cabré (2005), d'acord amb el que es recull al web RodaMots. Ara, en una con-

sulta ràpida al DCVB trobo a l'entrada **hora** que 'A hores petites' ve a significar 'a la maitinada', tal com ho entenia umpare. I en segona edició, si més no, de l'extens *Diccionari de sinònims de frases fetes* (2006) de M. Teresa Espinal, l'entrada **matinada** recull 'a hores petites' i 'a les petites' com a sinònims de 'a la maitinada'.

També he trobat que en francès l'ús de 'les petites heures' és, sens dubte, prou viu: *Je sais que vous avez travaillé jusqu'aux petites heures du matin toute la fin de semaine*, per posar un exemple extret d'internet. Tampoc resulta estrany en anglès l'ús d'aquesta expressió ja que hi trobem *in the wee small hours, small hours i early hours* amb el significat del nostrat 'a les hores petites/a les petites'.

Amb tot, és en italià on trobarem, en la locució *fare le ore piccole*, el significat i les circumstàncies que li donava umpare quan emprava 'a les (hores) petites', si més això es desprèn d'un breu i magnífic vídeo penjat a internet amb el títol de 'Cosa significa FARE LE ORE PICCOLE?', vídeo en què una mestra descriu en un italià de clara dicció, el sentit que té en la seua llengua. De tan clar com és aquest vídeo remeto al lector encuriós –si és que n'hi ha algun– a visionar-lo perquè en aquest cas és cert el vell adagi que un vídeo val més que mil paraules escrites.

Presenten a Barcelona dues novetats d'Aladrada

// REDACCIÓ

L'Institut d'Estudis Catalans va acollir, el passat 16 desembre, la presentació a Barcelona de dues novetats importants de l'editorial aragonesa Aladrada. L'acte va comptar amb les intervencions de Maria Teresa Cabré, presidenta de la Secció Filològica; Carlos Serrano Lacarra, president de la Sociedad Cultural Aladrada; Ramon Sistac, delegat de l'IEC a Lleida i membre de la Secció Filològica; Artur Quintana, membre de la Secció Filològica i Óscar Latas, investigador.

La primera novetat és el llibre *Encuestas lingüísticas en el Alto Aragón* (1922), de Josep M. de Casacuberta i a cura d'Óscar Latas. El lingüista català Josep M. de Casacuberta va recórrer a l'estiu de 1922 algunes valls del Pirineu aragonès i va realitzar enquestes dialectològiques a les localitats d'Ansó, Fet, Bielsa, Gistaín i Plan. Va ser el primer treball de filologia aragonesa en emprar una metodologia científica, amb una enquesta normalitzada que es va aplicar de manera sistemàtica en diverses poblacions. Una gran part dels materials lingüístics ar-

replegats per Casacuberta, sobretot vocabulari, es conserven en fitxes que han romàs inèdites a l'arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans. Aquesta edició dona a conèixer aquesta recopilació lexicogràfica gairebé cent anys després, cosa que permetrà un millor coneixement de l'aragonès en el primer terç del segle vint.

L'altra publicació presentada és *El habla del Valle de Bielsa*, d'Antoni M. Badia i Margarit. El 1950, l'Institut d'Estudis Pirinencs va editar aquest innovador treball d'un

Publicacions
d'Aladrada

metodologia nova, que no es reduïx a allò estrictament lingüístic, sinó que inclou elements relacionats amb el folklore, la religiositat, la feina, la festa... Tot plegat, va proporcionar una singular aportació antropològica. La reedició d'aquesta obra, impossible de trobar avui dia, cobreix un important buit en el camp de la dialectologia. El filòleg Artur Quintana aporta un estudi introductor al qual afegeix un pioner article de Badia sobre sociolingüística aragonesa.

jove Antoni M. Badia i Margarit (1920-2014), que amb el temps va esdevenir prestigiós lingüista i filòleg. La parla de la vall de Bielsa és una obra canònica sobre la modalitat belsetana de l'aragonès, basada en un rigorós treball de camp, àmplia documentació i una

NO SOM D'EIXE MÓN

Nadalenques (per a Pep Labat) // Francesc Ricart

Un se sent reconfortat davant la iniciativa del Tronc de Nadal de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca: ja fa tres anys que les xiquetes i els xiquets de Fraga poden fer cagar lo tronc de Nadal que troben a l'Ajuntament, una tradició que es comparteix amb bona part del territori que parlem català. Com que des d'aquesta humil columna, segur que ja ho heu captat, em proposo defensar la catalanitat, vull fer certa exaltació d'aquesta festa dels més petits. Jo no hi he assistit cap any encara, però em consta que la resposta és espectacular, de manera que cal agrair la iniciativa i felicitar-ne l'IEBC. Passejant, però pel poble, el dissabte abans de Nadal no tot hi sonava com un hauria volgut; em refereixo a la presència d'elements estranys a la catalanitat que envaeixen l'espai físic i el mental de la nostra gent. D'un temps cap ací proliferen dues imatges que enlletgeixen el paisatge nadalenc, al meu entendre, és clar. No suportó els paresnoels grimpaïres que volen accedir a les cases fragatines; a les fragatines i a les d'arreu, perquè he de reconèixer que han aparegut a molts llocs amenaçant els nostres troncs i tions de Nadal i el nostre imaginari sempre sotmès a les pertorbacions que vénen de ponent per terra, mar i *twitter*. Tampoc no m'agraden gens ni mica els llençols o domassos amb figures de *nensjesús* que ensenyen moltes cases en uns temps que

un pensava ja llunyà: a mi em recorden els "aires" nacional-catòlics... No hi puc fer més.

Dit això, aquest dissabte encara vaig rebre més "inputs" (ara no se sent tant aquesta paraulota) que em van fer patir des de la meua condició de catalanet: a l'hora de dinar en un restaurant la tele impenitent i impertinent ens abocava Rajoy arengant guàrdies civils, encoratjant-los amb un llenguatge antic i identitari carpetovetònic; a continuació al mateix canal esportifidiejaven (com deien abans, sobretot les dones) contra uns catalans diabòlics cremadors de fotos de la família reial, la mateixa família que rebia una atenció televisiva de molts minuts per dir-nos que feliciten les festes als espanyols (sort!) i que en volen presidir totes les llars aquests dies tan, tan... Amb tot, vam acabar dinant de gust. En fi, sort que al Cegonyer ja paraven la fira que fan per Nadal i tot pareixia més normal per al temps... Em va alegrar una paradeta on unes noies ben alegres de batxillerat oferien el llibret **Toca manetes**, el recull de Josep Galan de cançons editat el 2014 per l'IEBC. Ja me n'anava quan, des d'una altra paradeta de llibres a mig muntar, em van etzibar: compra'ns ara llibres perquè si no t'hauràs d'esperar a *Sant Jorge*. Què hi farem! Que el Tronc de Nadal mos aide i cague cada any!

Les ciutats, irradiadores d'identitat

// JOAQUIM TORRENT

Tota cultura ha de tindre un centre d'irradiació; mireu què els passa a Occitània, sense focus potents d'irradiació cultural urbana –les ciutats estan francesitzades–; en part, malauradament, és el que passa al País Valencià amb el seu “cap i casal”. És a la ciutat on poden aparèixer les activitats superiors que són expressió d'un determinat poble. Les urbs fan d'enllaços amb la resta del món i, si és el cas, amb el poder estrangers dominants; són punts on radiquen els grups dirigents i també etapes de corrents migratoris; llocs de confluència de fluxos interiors i exteriors. Per això tant poden ser uns focus d'estructuració cultural i social com de desculturitació. De l'ús o no de la llengua pròpia en les activitats superiors, pels aparells econòmics o estatals i per les classes dirigents, en depèn la seua normalització o la seua decadència. Si a la ciutat la llengua del territori ha quedat relegada aquesta sobreviurà algun temps a zones rurals, però acabarà desapareixent a causa de la deserció de les elits.

A les zones sotmeses a aculturació les aglomeracions urbanes actuen com a amplificador del poder central, com, per exemple, Aosta, com a principal focus d'italianització de la Vall d'Aosta. I en el cas que no hi haja cap centre urbà propi l'aculturació encara avançarà més, atès que el centre que polaritzarà necessàriament les activitats i els fluxos polítics, econòmics i culturals apareixerà fora del territori. Barcelona, ara per ara, però, exerceix com a capital cultural de tots els catalanoparlants, i és primordial que, com a mínim, es mantinga així, i desitjable que irradie la seua influència arreu del domini lingüístic i altres centres en facin de repetidor, a partir d'una projecció innegable que, fins i tot, arriba a saltar fronteres estatals fins a arribar a la Catalunya Nord. I no es tracta d'imposar solucions barcelonines per a la resta, no, en absolut! Es tracta que les propostes culturals i lingüístiques s'irradien i propaguen des d'allà –el nostre altaveu més potent–, i que es

propaguen decididament, sense por ni complexos davant la influència madrilenya i parisenca...

Les ciutats, aquí i arreu, són els focus més potents d'irradiació cultural existents i l'assegurança per a llengües i cultures dins el món global, fins al punt que les ciutats potents absorbeixen irremediament, en tots els ordres, el seu territori immediat. Per a il·lustrar el que diem, tenim el cas paradigmàtic de Sant Petersburg, que es configurarà, des de la seua fundació, com a un important centre de russificació de l'entorn.

Es de doldre, en canvi, que algunes urbs catalanoparlants, sobretot València, Alacant i Perpinyà, hagen perdut part de la seua fesomia lingüística i hagen deixat de ser focus irradiadors territorials de la nostra llengua i cultura. No hem de perdre, però, l'esperança que un dia puguem tornar a fer-ho i a retrobar-se amb les seues arrels. No hem d'oblidar, però, que els grans focus culturals i lingüístics que són Madrid i París exerceixen una gran influència damunt el nostre territori lingüístic, especialment a partir de les nostres ciutats –sobretot les més aculturitzades–, que, com hem apuntat, exerceixen d'amplificador, fins a les viles i poblacions menors. Fins i tot la nostra gran metròpoli comuna –Barcelona– no se'n lliura, d'aquest abassegador influx, tot i que compartit, cosa que, ara per ara, és potser al màxim que podem arribar. Cal ressaltar, però, que el País Valencià es troba a mercè d'un influx madrileny, molt més accentuat que la resta del territori, tant per raons històriques com geogràfiques; per tant, els valencians han de lluitar doblement. Un cas intermedi seria el de les Illes, malgrat que afectat per l'allau turística. Pel que fa als ghettos lingüístics, deixant de banda els de retirats britànics costaners, podríem dir que generalment són bosses suburbanes i que –tard o d'hora– faran el que facen les ciutats contigües, sent, evidentment, la seua hipotètica integració a la resta de la comunitat lingüística molt més fàcil sense interferències provinents de cen-

Torre de Serans, València
JOAQUIM TORRENT

tres urbans aliens.

Quant a la resta de ciutats grans i mitjanes –llevat nuclis turístics i suburbans i industrials– aguanten més o menys precàriament, amb, certament, diverses gradacions –amb casos puntuals preocupants, com Elx o Fraga–. Cal ressaltar –per contigüitat– Lleida i Tortosa, que irradien la seua influència més enllà dels límits autonòmics principatins fins a la Franja de Ponent i al nord del País Valencià; a l'inrevés, però, tenim la influència de Múrcia al sud del País Valencià, i de Barbastre i Alcanyís a la Franja; com també la de Montpeller a la Catalunya Nord...

Pot semblar que propugnem una jerarquia, però no és ben bé això; simplement partim de la realitat que la nostra cultura –sense entrar a analitzar perquè ha esdevingut així– té un nucli potent i principal des d'on s'irradia a la resta del territori, i, a partir d'aquest fet, cal aprofitar les possibilitats que ens ofereix, simplement. Però, perquè aquestes possibilitats es materialitzen plenament cal que aquest influx tinga els amplificadors adequats –la resta de ciutats, tot conformant una xarxa per on flueix la informació i els continguts culturals– i la interferència forana siga limitada i no abassegadora, com fins ara. I no ens estem referint a continguts merament locals, per a entendre'ns, sinó a continguts d'abast global per a tots els territoris catalanoparlants...

styli 16 locus

Publicació d'Iniciativa Cultural de la Franja: una eina d'intercanvi literari

Temps de cartes

La carta té una llarga tradició a Occident, instrument imprescindible i quasi exclusiu de la comunicació a distància fins fa poc. Les *Ars scribendi epistolas* medievals van codificar la seua escriptura, de la mateixa manera que les col·leccions difoses des del Renaixement subministraven models. Així presenten una estructura i fórmules retòriques entre les quals apareixen dades precioses sobre cultura, costums, fets, relacions... de la mà dels mateixos protagonistes, sovint persones lletrades. Però destinats a un lector singular, en un àmbit oficial o particular, els carteigs no sempre es conserven ni, quan sí, resulten accessibles. A la Franja n'han quedat algunes mostres en català, més en època contemporània, quan amb l'escolarització fa augmentar els remitents.

Violant de Bar, la cultivada reina d'Aragó, va preguntar per carta a Guillem Nicolau sobre la seua traducció de les *Heroides* d'Ovidi. Josep de Calassanç n'escribia en català quan ocupava càrrecs en l'administració eclesiàstica lleidatana entre 1587 i 1591 però també en marxar a Itàlia. A la mateixa època es creu que els Agustí de Fraga, alts funcionaris de la Corona, es cartejaven en català, castellà i llatí, segurament en funció dels respectius destinataris. A principis del segle passat Juan Moneva, catedràtic de Dret Canònic a Saragossa, escribia en el seu català autodidacta après de textos medievals a Juan Pío Membrado de Bellmunt. Entre 1908 i 1919 Joan Cabré, Maties Pallarès i Santiago Vidiella van enviar informes epistolars a l'Institut d'Estudis Catalans sobre els jaciments prehistòrics descoberts a Calaceit. La correspondència de l'escultor mae-

llà Gargallo amb altres artistes és encara una incògnita per localitzar. En dates més recents són de particular interès les cartes de Jesús Moncada a Artur Quintana entre 1980 i 2002, testimoni eloqüent de la seua visió sobre la Franja des de Barcelona. En este sentit, l'e-

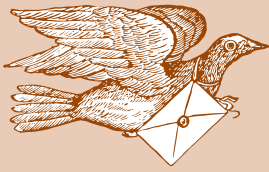

Cartes, postals antigues (Foto © Joanna Kosinska)

pistolari intercanviat per Desideri Lombarte amb diversos corresponals entre 1984-1989 —inclòs l'esmentat Quintana, que en va realitzar una acurada edició (2002)—, destaca pel seu volum —239 cartes— i perquè dibuixa els inicis de la dignificació del català al Matarranya i alhora la creació literària i estudis del pena-rogi.

A l'era actual de les telecomunicacions, els correus electrònics, a l'abast d'un clic, són hereus de la paraula escrita sobre el paper, acariciat per la mà. Conviuen amb el telèfon i el seu correlat escrit dels whatsapps i variants, on un català aliè a normes es mostra bastant vital a la Franja. El nombre elevat, l'heterogeneïtat generadora de noves poètiques i el fràgil suport instantani fan difícil saber si els *emails* acabaran arxivats, objecte d'atenció dels estudiosos.

María Dolores Gimeno

Iniciativa Cultural de la Franja

Publicació d'Iniciativa Cultural de la Franja

Direcció:

Ramon Mur
Artur Quintana

Consell de redacció:

Pep Espluga
Loli Gimeno
Merxe Llop
Carme Messeguer
Hèctor B. Moret
Màrio Sasot

Disseny:

Esteve Betrià
Ricard Solana

Redacció

C/ Major 4
44610 CALACEIT
tempsdefranja@gmail.com

Impressió i producció

Terès & Antolín s.c.
info@teresantolin.com

Dipòsit legal: TE-57/2009

Violant de Bar, reina d'Aragó, a Guillem Nicolau¹

Barcelona, 11 de febrer 1390

La reyna

Per ço com nos trobam plaer gran en les letres d Ovidi en pla, e nos, per relacio d alguns domestichs nostres dignes de fe, hajam entes que vos havets aquelles desplanades e per conseguent los tenits, pregam vos que aquelles, vista la presente, nos trametats si a nos designats servir e complaure, altra letra nostra no esperada, car nos, haudes aquelles, les farem tantost copiar e vos remetrem sense tota falla. E d aço nos farets servey, lo qual molt vos grahirem e ns tendrem par dit en son cas e lloch a fer vos gracies e favors.

Dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a XI dies de febrer de l any MCCCXC.

la reyna

Al amat nostre en Guillem Nicholau, rector de Maella e capella del senyor rey.

Domina regina mandavit mihi Petro Otgerii

La reina Violant de Bar i el seu marit Joan el Caçador. Detall dels sepulcres reials de Poblet, reconstruïts per Frederic Marès el 1944 (Foto © Ainhoa Pancorbo Picó)

Barcelona, 10 març 1390

La reyna

Vostra letra havem reebuda, en la qual nos fets saber que vos sots mes en glosar lo traslat de les letres d Ovidi em pla, lo qual nos devets tremetre o aportar, perque, regraciants vos molt la bona proferta que ns en havets feta, vos pregam que assiduament, continuant ab diligencia la dita glosa, nos vullats tremetre, on abans porets, per persona certa o aportar lo dit traslat ensemps ab la glosa que per vos hi sera feta. E d aço nos farets plaher, lo qual molt vos grahirem.

Dada en Barchinona, a X dies de març de l any MCCCCLXXXX

la reyna

A l amat nostre en Guillem Nicholau, rector de la sgleya de Maella e capella del senyor rey.

Domina regina mandavit mihi Petro Otgerii.

Josep de Calassanç al plebà d'Ortoneda i Claverol²

La darrera comunió de Sant Josep de Calassanç, detall de l'oli de Francisco de Goya

Al Pleba de Ortoneda y Claverol g.º ntro. S.º en Claverol

Imbio ab la present la declaratio qualment io non puch mes rebre ni altre per mi lo personat de deset liures y deu sous que fa la casa del Povill Segú de Vilamitjana per raho del vot de la pobresa que he fet y axi lo dit personat està a dispositio conforme all'istroment rogat per m.º. Gaspar Mua y podrà V.m. juntament ab los R.ºts de la Pobla cobrar los termes cayguts que crech son dos o tres anys y distribuirlos com se spera de sua charitá et prudentia que senza dubte alcun ne hauran dal Sr. la remuneratio de Roma als 20 de Gener 1620.

Lo Instrament del Personat recomani io en custodia als Srs. Canonges de Tremp a fi lo conservassen fins a tant que vingues l'ocasio de metterse en executio V.m. lo podra demanar.

Serv. nel Sig.

Gioseppe de la Mare de Deu primer dit Calasanz

1. Arxiu de la Corona d'Aragó, reg. 2050, f. 14 v i 17. Editades a Antoni Rubió i Lluch, *Documents per a la història de la cultura catalana medieval*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2001, vol. I, p. 361-363, docs. CCCCXV i CCCVII.

3. *Epistolario di San Giuseppe Calasanzio*, Leodegario Picanyol, Sch. P. (ed.), Editiones Calasanzianae, Roma, 1951, vol. 2, p. 97. Transcrita al web Sancti Josephi Calasanzii Scripta <<http://scripta.scolopi.net/>>.

Juan Moneva a Juan Pio Membrado Ejerique³

Senyor Joan Pius Membrado i Ejerique

Benvolgut amic i compatriota:

Haig sabut de l'Assamblea municipalista a Barcelona, i encara qu'em trobava llest per anar-hi, ben llegida la seva convocatorià, n'on puc, car no'ns han deixat lloc als singulars indiviuis qu'estudiem mes no tenim representació des municipis. Aixó's remeiaría artificialment donant-mi una repre-

sentació: sería però un cunerisme llegit; els pobles tenen d'esser representants per la gent d'ells mateixos.

Vull, aixó apart, fer constar devant vos, capdevanter del moviment, que no es cap mancamment de voluntat ho que'm tè lluny d'aquixa tasca de ruralisme.

Molt vostre, Joan

Saragossa, lo 14 de juny de 1914

Jesús Moncada a Artur Quintana⁴

J. Moncada

C/ Camprodón, 24 sobreàtic-2^a
BARCELONA-12

24/1/80

Sr. Quintana,

la vostra carta, la qual em van entregar a l'editorial fa uns dies, em va deixar de pedra picada. Mai de la vida no hauria pensat que algú tingués interès en un tema com aquest, donat que aquella zona no passa de ser, per a la gent que n'ha sentit parlar, una curiositat pintoresca, com ara el be de cinc potes, la dona barbuda o la sirena embalsamada que abans eren exhibits a les barraques de les fires.

La realitat és ben diferent i suposa per els habitants una mica conscients d'aquelles terres una sèrie de problemes, algun tan greu com el de definir la pròpia identitat, a nivell personal i col·lectiu. De qualsevol manera, la cosa es ben complexa i no us vull cansar amb el que, potser, no és més que una visió massa personal del tema. De tota manera, podeu tenir per segur el meu agraïment si el vostre treball contribueix a "humanitzar-nos" una miqueta als ulls de l'altra gent. Fora d'Edmon Vallés, també mequinensà i de qui suposo que ja teniu informació, no us puc donar cap més nom d'escriptors d'aquella terra. Jo vaig néixer a Mequinensa, l'any 1941. Les úniques coses meves publicades són les Històries de la mà esquerra i un treball sobre Mequinensa premiat per Serra d'Or, el qual va sortir publicat a la revista (març del 71). Tinc una sèrie de narracions inèdites, però, la pintura s'empassa tot el temps que em deixa lliure l'editorial. Quan publiquen l'article, feu-me-ho saber, si hi penseu.

Atentament

Barcelona, 1 de març del 2002

Benvolgut Artur,

vaig rebre ahir la carta en la qual em proposes escriure la presentació del catàleg de l'exposició de fotografies de Tomàs Riva sobre l'emigració aragonesa de la postguerra. Agraieixo a la gent del CESBA que hagin pensat en mi, però no puc acceptar l'encàrrec. Per traduir *El comte de Montecristo* al català vaig haver d'aracunar més d'un any la novel·la que tenia mig embastada; ara que, finalment, he pogut ficar-m'hi de ple, no vull dispersar els esforços en altres feines.

D'altra banda, aquest és un tema del qual només tinc un coneixement molt superficial. La meva experiència personal no hi té res a veure. Malgrat el que dius, jo mai no m'he considerat un emigrant. Per a mi, anar de Mequinensa a Barcelona no va suposar cap desarrelament, no vaig moure'm de casa.

Una salutació ben cordial

3. Arxiu Membrado, Bellmunt de Mesquí. Editada a Juan Pio Membrado, *El porvenir de mi pueblo. Batalla a la centralización*, Alcanyís, Cesba, intr. de Ramón Mur i Teresa Thomson, 2008, p. 29.

4. Arxiu Artur Quintana i Font, la Codonyera. Cartes mecanoscrites signades.

Ignasi Riera a Carles Terès⁵

Madrid, 8 d'octubre de 2014

A l'atenció de Carles Terès,

Via Edicions 1984

Barcelona

Senyor Terès:

No sé si el conec personalment. En tot cas, fa més d'un any que va entrar a casa *Licantropia*. Poruc com soc —lector ingenu, que encara s'esgarrija quan llegeix històries de por—, no m'ha via endut a Madrid (on visc de de fa més d'onze anys) i sí que l'havia desat a l'apartament que conservo a Cornellà... la novel·la-novel·la *Licantropia*.

Doncs bé: acabo de llegir la vostra novel·la i m'ha agradat. I força. Tant per la història que hi desfila com pels referents temàtics de l'univers de la 'licantropia'. (Al punt del llibre, hi havia apuntat allò de: "Homo homini lupus". I el vers de J. M. Sagarra: "Fa que tremoli l'esquena del llop").

Confesso, senyor Terès, que m'ha fet felicitat la referència al bibliotecari alemany i de la Franja, Artur Quintana, a qui he conegut i admirat. Al llarg dels quaranta anys, que cada tardor he hagut d'anar a la Frankfurterbuchmesse..., mirava de saludar-lo; si hi era, naturalment.

Nota alta a l'estructura narrativa del llibre: des de la primera referència al més primitiu dels personatges —el missioner de causes perdudes, mossèn Camprubí, com es deia el germà capellà d'en Capri— fins a la figura entranyable de la doctora Laura... que fa una confessió al protagonista... que mereix el premi de les referències antològiques: "De tu, per exemple,

em van atreure moltes coses, però em va seduir este impuls feréstec, com esta sensibilitat que tens en percebre els canvis naturals, la llum, els colors, les aromes que arrossega l'aire. Hi havia en tu alguna cosa primigènia que se'm va fer irresistible". (p. 221)

Dues troballes mes: la doctora Júlia Font... que treballa a Heidelberg, a la vora del Neckar. On viu un amic de tota la vida, nascut al delta de l'Ebre: Víctor Canicio. (I on passo cada anys uns dies).

I la referència a Arnes: quan va haver-hi glaçades dolentes per als conreus —crec que el 1956— molta gent d'Arnes va anar a raure al barri cornellanenc del Pedró, on he viscut 34 anys.

Ah! I nota alta també pel retrat literari de l'Agustí, tan insuportable que atrau i que et caça.

I res més, per ara. Jo, que sóc de ciutat i m'estimo, per damunt de tot, els carrers asfaltats, amb semàfors i sobretot amb bars..., quedo tocat quan llegeixo pàgines de 'dramas rurals' (Víctor Català) o de 'Sots feréstecs'. Als paisatges naturals només hi trobo a faltar els caixers automàtics!

Si passeu per Madrid, que és només un poble amb fums i que aspira tothora a arribar a ser ciutat..., m'agradaria felicitar-vos de cor (i en directe).

Cordialment,

Aroma de ferro

Cesc Gil i Lombarte

Ferro forjat al foc i a cops
mostra en detall una flor,
és freda, aspra, ben acabada,
també perenne i sempre florida.
Pesa massa per dur-la a la mà,
no hi ha gerro que la sustenti,
privada de terra ufana i aigua
pel rovellat, manté l'estampa
mat, solida però has d'imaginar-hi
llur fragància de flama i cops.

18 de febrer de 2005

Palpar l'amic

Cesc Gil i Lombarte

Diuen dels amants que una excessiva
proximitat a l'estimat condueix a la pèrdua
de perspectiva, i de vegades a patologies més greus.
Que s'ha d'agafar una distància escèptica
per advertir els subtils matisos que s'amaguen
darrere el llenguatge de l'amor.
També —diuen— dels amics, que no sempre es toquen
quan xerren, no sempre comparteixen mentre miren junts,
que una agenda atapeïda els distancïa,
i una amistat gelosa els encara.
Crec que avui és l'hora d'anar a l'especialista
per poder escurçar distàncies, palpar l'amic
i dedicar-hi la tarda que ens acull.

4 de novembre de 2005